МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної освіти

З Б І Р Н И К

НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за матеріалами
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
*з нагоди відзначення **190 річниці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова***

«ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: ВІД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОСВІТИ ДОРОСЛИХ (ВІТЧИЗНЯНИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ)»

20 березня 2024 року

Київ 2024

УДК 37.044-022.332:004]:005.745
І-66

Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження): Збірник наукових праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції 20 березня 2024 року, м. Київ, Україна) / за заг. ред. Т. О. Олефіренка, Г. Г. Цвєткової, Л. В. Барановської. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. 632 с.

У збірнику вміщено наукові праці та матеріали, покладені в основу доповідей, повідомлень, аналітичних оглядів вчених, представників наукових шкіл України і зарубіжжя, здобувачів вищої освіти та наукових ступенів, педагогів-практиків та усіх інших зацікавлених у проблематиці, висвітленій під час роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження)» 20 березня 2024 року, присвяченій **190 річниці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.**

Матеріали Збірника можуть бути корисними науково-педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти та наукових ступенів, які здійснюють дослідження в межах відповідних напрямів, педагогам-практикам закладів освіти та усім, хто цікавиться вітчизняним і світовим досвідом та інноваційними освітніми технологіями в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих.

Редакційна колегія:

Олефіренко Тарас Олексійович, кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Цвєткова Ганна Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (голова)

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Шулигіна Раїса Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Кузьменко Ірина Анатоліївна, асистент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Шелепко Галина Володимирівна, асистент кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Матеріали подані в авторській редакції.

Автори статей несуть відповідальність за науковий та літературний зміст, достовірність викладених фактів, цитат, посилань на використані джерела та дотримання принципів академічної доброчесності. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
©Кафедра дошкільної освіти, 2024
© Автори статей, 2024

УДК 378.091.3:373.2.011.3-051]:81'23

Барановська Лілія Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІВ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У статті уточнено дефініції ключових понять з досліджуваної проблеми: художньо-мовленнєва діяльність, художньо-мовленнєва компетентність, мовленнєво-ігрова діяльність. На основі стандарту вищої освіти уточнена сутність художньо-мовленнєвої компетентності бакалавра з дошкільної освіти. Окреслено зміст художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку з урахуванням Базового компонента дошкільної освіти. Казка, мовленнєво-ігрова діяльність, сюжетні картини описані як ефективні засоби формування в дошкільників художньо-мовленнєвої компетентності. Доведена необхідність урахування вікових особливостей дітей при організації з ними художньо-мовленнєвої діяльності.*

Ключові слова: *педагог дошкільної освіти, художньо-мовленнєва діяльність, художньо-мовленнєва компетентність, сюжетні картини, мовленнєво-ігрова діяльність, казка.*

Abstract. *The article specifies the definitions of key concepts from researched problem: artistic and speech activity, artistic and speech competence, speech and game activity. Based on the standard of higher education, the essence of the artistic and speech competence of the bachelor of preschool education has been specified. The content of artistic and speech competence of preschool children is outlined, taking into account the Basic component of preschool education. Fairy tales, speech and game activity, story pictures are described as effective means of forming artistic and speech competence in preschoolers. The need to take into account the age*

characteristics of children when organizing artistic and speech activity with them has been proven.

Keywords: *teacher of preschool education, artistic and speech activity, artistic and speech competence, story pictures, speech and game activity, fairy tales.*

Сьогодні педагоги дошкільної освіти виконують серйозну місію, на них покладена відповідальність за виховання і навчання дітей від раннього віку до вступу до школи. Вони мають сформувати в суб'єктів своєї професійної діяльності уявлення, навички, якості, необхідні в школі; основи світогляду, здатність сприймати цілісну реалістичну картину світу. Їхнє навчання за першим і другим ступенями вищої освіти передбачає підготовку до розвитку, навчання і виховання дітей раннього та дошкільного віку в закладах системи освіти і сім'ї. Педагогічні працівники мають бути здатними розв'язувати складні спеціалізовані комплексні завдання за невизначених умов [5] і завдання, що потребують досліджень та інновацій [6]. В умовах військового стану виконання цих завдань вихователями дошкільних закладів освіти разом із батьками відбувається в надскладних, навіть неймовірних умовах, коли доводиться працювати, розвиваючи й виховуючи дітей за обставин, не передбачених жодним стандартом, наказом, інструкцією й розпорядженням. Безпека дітей є надзавданням і результатом спільної діяльності дошкільних інституцій і батьків. Водночас ми не маємо права втрачати віру в те, що Україна повернеться до мирного життя, і що ми працюватимемо вже з іншими дітьми, які, можливо, народились не в елітних пологових будинках, а в укриттях; з дітьми, чий розвиток відбувався під звуки повітряної тривоги і вибухи балістичних ракет. Тому, на наш погляд, заклади вищої освіти мають забезпечити ґрунтовну всебічну підготовку педагогів дошкільної освіти, здатних і готових працювати з іншою генерацією дошкільників.

У формуванні педагога дошкільної освіти провідним є компетентнісний підхід, який передбачає вироблення в нього цілісної системи компетентностей: інтегральних, загальних і спеціальних (фахових). Усі вони взаємопов'язані і взаємозумовлені. Безперечно, важливою складовою готовності випускника бакалаврату, магістратури із спеціальності 012 Дошкільна освіта є сформованість у нього фахових компетентностей. Предметом нашого наукового інтересу є художньо-мовленнєва компетентність. У статті увага буде зосереджена на вимогах до підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Її сутність уточнена Стандартом вищої освіти [5]: «...здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку елементарних уявлень про різні види мистецтва і засоби художньої виразності (слово, звуки, фарби тощо) та досвіду самостійної творчої діяльності»; «...здатність до організації і керівництва художньо-мовленнєвою діяльністю дітей...». Ця дефініція корелює з характеристикою художньо-мовленнєвої компетентності дитини дошкільного віку, яка має бути сформованою за освітнім напрямом «Мовлення дітей» відповідно до вимог «Базового компонента дошкільної

освіти»: «Художньо-мовленнєва компетентність дітей – здатність відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття художньої літератури і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища, друкованої чи електронної книжки, достатній для комунікації рівень літературної обізнаності» [1 , с. 21].

У педагога закладу дошкільної освіти, який працюватиме з дітьми в напрямі формування в них художньо-мовленнєвої компетентності, має бути розвиненим ще в процесі навчання у ЗВО цей вид фахової компетентності. Такий результат повинен бути наслідком оволодіння студентом із спеціальності «Дошкільна освіта» знаннями про ключові поняття з проблеми, методологічні принципи та підходи щодо організації художньо-мовленнєвої діяльності (ХМД), форми її організації; уміннями використання засобів, методів, технологій ХМД з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей дошкільників тощо.

Основною формою організації художньо-мовленнєвої діяльності у закладі дошкільної освіти є інтегроване художньо-творче заняття. Воно має проводитись з урахуванням таких принципів: образної єдності, відкритого літературно-мовного простору, емоційно-когнітивної готовності до творчої діяльності. Водночас, добираючи технології розвитку ХМД, слід враховувати вікові особливості дітей (А. Богуш). Так, у молодшому дошкільному віці перевага надається такому способу підтримки активного мовлення як спільне мовлення, коли вихователь починає фразу, а дитина її продовжує і закінчує. Переваги спільного мовлення виявляються в тому, що, незалежно від ступеня підготовленості дитини, рівня її зв’язного мовлення, результат завжди буде позитивним, оскільки у дитини почуття успіху стимулює бажання придумувати ще. Важливо, щоб мовленнєва допомога вихователя була лише тлом, сполучною ланкою, яка допомагала б поєднувати окремі слова у зв’язні речення, судження, не гальмувала б дитячої ініціативи, спонукала б до самостійності. Складання розповідей бажано супроводжувати предметними діями. Такий спосіб активного мовлення, коли розповідь складають спільно вихователь і діти або тільки діти під керівництвом вихователя, називають інсценівками з іграшками (Л. Шадріна). Найефективнішим способом навчання розповіді в середньому та старшому дошкільному віці є структурно-синтаксична схема (для описової та сюжетної розповіді). Сутність цієї схеми полягає в тому, що педагог непомітно для дитини, без зайвих і складних для засвоєння пояснень, а лише за допомогою коротких початкових слів подає план-схему опису («Це – ...», «Він такий...», «У нього є...», «Він може...», «Мені подобається...») чи сюжетної розповіді («Був собі...», «Одного разу...», «Раптом...», «Тоді...», «І став він...»), яку дитина доповнює з власної ініціативи, відповідно до своїх інтересів та можливостей. Поступово дитина засвоює логіку опису чи сюжетної розповіді і починає використовувати її вже без допомоги вихователя.

Майбутні педагоги дошкільної освіти мають усвідомити, що в дитячій діяльності художні образи не виступають у їх системних зв'язках; процес творчості є суто індивідуальним, оскільки залежить від конкретного виду творчої діяльності, від індивідуально-психологічних і вікових особливостей дітей. Діти дошкільного віку здатні виражати своє ставлення й зображувати в художній формі поведінку, характер, дії персонажів у своїх малюнках, іграх-драматизаціях. Доречним є повторне читання художніх текстів, оскільки воно сприяє закріпленню й поглибленню сприймання художнього твору, допомагає впливати на емоції дитини. Водночас важливим є супровід дітей від емоційного сприймання казки, оповідання, віршованого твору до осмислення його ідеї. Це необхідно через те, що емоції мають біологічну природу, у дітей дошкільного віку вони нестійкі, їх потрібно постійно підтримувати.

Найбільшого ефекту від організації художньо-мовленнєвої діяльності, на думку А. Богуш, можна досягти, працюючи з дітьми старшого дошкільного віку. Вони здатні глибоко осмислювати зміст художніх творів, а це, своєю чергою, вимагає від вихователя більше приділяти увагу розвитку емоційної чутливості до подій, героїв. Важливо, що в ставленні до героїв діти цього віку часто використовують прийом інтроспекції: їхні переживання за героїв перевтілюються у переживання за самих себе; події, відтворені в художньому творі, змішуються з реальними подіями їхнього життя [2, с. 138-141]. Особливо яскраво це проявляється в діяльності з казками: фантастичні казкові персонажі для старших дошкільників є дійсними героями, іноді схожими на них самих.

Формуванню художньо-мовленнєвої компетентності дошкільників сприяє робота із мовленнєвими засобами художніх творів. Вихователь має навчити дітей вирізняти прозові та віршовані твори. Діти із задоволенням римують, для них вірші асоціюються з піснями. Така здатність дошкільників має бути врахована педагогом, тому що вона є засадою вироблення художнього ставлення, яке, своєю чергою, розвиває художні смаки дітей.

Казка є особливим літературним жанром, який розвиває художньо-мовленнєві здібності дошкільників. Під час її слухання, драматизації на її основі в дітей продукуються емоції і думки, причому це відбувається одночасно. Вихователі мають знати про те, що емоційне сприймання казки спричиняє прагнення дітей до позитивного завершення подій. З огляду на зазначене особливу актуальність мають українські народні казки, де добро завжди перемагає зло.

Працюючи із художнім твором, необхідно вчити дітей продукувати оцінні судження. Варто для цього запропонувати один із видів «провокацій»: у знайомому тексті змінити героїв; у знайомому тексті змінити сюжет; в одну змістову лінію поєднати два знайомі художні твори; запропонувати знайомі художні твори з деформованою кінцівкою [2].

Учені, крім казки, пропонують розвивати художньо-мовленнєву компетентність дошкільників засобом ігрової діяльності [3]. Мовленнєво-ігрова діяльність розглядається як двокомпонентне утворення, в основі якого

лежить розвиток дитячого мовлення засобом гри. Автор виокремлює в цій діяльності психологічний (мовлення– це складний процес, певною мірою опосередкований суб'єктним відображенням фактів, явищ, предметів у конкретно-чуттєвих уявленнях, асоціативно пов'язаних між собою, реальних чи створених уявою відповідно до ігрових завдань) і лінгвістичний (лексико-семантичний, комунікативний: специфічний процес використання у мовленнєвому спілкуванні ігрових ситуацій як стилістично нейтральних, що набувають образного значення) аспекти [3, с. 120]. Ця діяльність приваблює дошкільників, адже гра – провідний вид їхньої діяльності. Художній ефект - ймовірний, тому що якісними характеристиками мовленнєво-ігрової діяльності є доступність, довільність, варіативність, виразність, емоційність, логічність та доречність.

Крім зазначених вище засобів, результативною (доведено практиками й ученими) для формування художньо-мовленнєвої компетентності дошкільників є робота із сюжетними картинами. Такий вид діяльності сприяє якнайповнішому розкриттю потенціалу художньо-мовленнєвих здібностей дітей, прояву їхньої суб'єктності, становленню особистості, котра адекватно, доречно, вільно і творчо використовує мову в різних життєвих ситуаціях, володіє формулами мовленнєвого етикету, розвинутими комунікативними здібностями. Розвиток мовлення засобом сюжетних картин набуває актуальності особливо з огляду на сенситивність дошкільного віку щодо природної емоційності і мовленнєвої чутливості [6, с. 60].

Таким чином, майбутній педагог дошкільної освіти, навчаючись у закладі вищої освіти, у процесі занять теоретичного і практичного спрямування, проходження різних видів практик має оволодіти художньо-мовленнєвою компетентністю. Її сформованість допоможе йому в майбутньому зреалізувати у закладах дошкільної освіти важливі завдання напряму освітньої діяльності «Мовлення дитини».

Список використаних джерел:

1.Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

2. Богуш, А. М. Розвиток методики організації художньо-мовленнєвої діяльності у другій половині XX століття. *Наука і освіта*. 2005. С. 138-141.

3. Луцан, А. М. Розвиток зв'язного мовлення дошкільника в мовленнєво-ігровій діяльності: лінгводидактичний аспект. *Наука і освіта*. № 10.2014.С.119-122.

4. Паласевич, І. Розвиток мовлення старших дошкільників засобом сюжетних картин. *Молодь і ринок*. №3 (170). 2019. С. 61-65.

5. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня. URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf
6. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» другого (магістерського) рівня. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf

УДК 378.091.39:784

Лоцман Руслана Олександрівна,
заслужена артистка України,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри вокального виконавства,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна,

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ РОЗРОБКИ «ПІСЕННИЙ КОШИК» У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У статті проаналізовано особливості процесу вокальної підготовки здобувачів мистецької освіти, зокрема, з використанням інноваційної розробки «пісенний кошик». Розглянуто суть асоціативної гри з україноспіву, метою якої є розвиток вокальних навичок та творчого мислення, обізнаності в пісенному фольклорі. Пропонована розробка-гра є універсальною та спрямована на різновікову аудиторію здобувачів мистецької освіти – від школи до університету.*

Ключові слова: *україноспів, пісенний кошик, гра, пісенний щоденник, вокальна підготовка, здобувачі мистецької освіти, фольклор.*

Abstract. *The article analyzes the peculiarities of the process of vocal training of art education students, in particular, using the innovative development of the «song basket». The essence of the associative game on Ukrainian singing, which aims to develop vocal skills and creative thinking, awareness of song folklore, is considered. The proposed game development is universal and aimed at a multi-age audience of art education students - from school to university.*

Key words: *Ukrainian singing, song basket, game, song diary, vocal training, students of art education, folklore.*